

NÁBOŽENSTVÍ – ÚVOD

Člověk si od samého počátku své existence kladl otázky týkající se smyslu života, původu života a záležitostí, které jej přesahují. Na tyto otázky existují různé odpovědi, které se liší hodně podle toho, zda dotazovaný připouští existenci božstva, či nikoliv. **Ateistické** světové názory a filozofické proudy přímo popírají existenci nebo poznatelnost osobního Boha. **Agnosticismus** se v otázce Boží existence naopak zdržuje soudu, protože je přesvědčen o nemožnosti zodpovězení této otázky. Existuje obrovské množství náboženských systémů (teismů), které mohou, ale nemusí být založeny na existenci Boha (nebo nějakého božstva). Všechny náboženské směry však mají některé prvky společné. Některé autority to vysvětlují tím, že lidská psychika (duše) má jisté konstanty, jež člověka při hledání odpovědí na výše uvedené otázky vedou k podobným závěrům. Něco stejného je tedy vepsáno do srdce či mysli (psychiky) všech lidí. Důvody, proč lidé věří, i způsoby, jakým svoji víru projevují, resp. k jakému náboženskému směru se hlásí, jsou různé – ovlivněné dobou a místem, ve kterém žijí, výchovou, tradicí, životní situací. Předmětem víry nebo objektem uctívání mohou být nejrůznější nadpřirozené bytosti, výjimeční lidé (světci, proroci), zvířata, živly, předměty. Zatímco **polyteistická náboženství** znají více bohů, **monoteismus** je založen na uctívání jediného Boha – všemocného a věčného stvořitele. Nejvýznamnějšími monoteistickými náboženstvími jsou judaismus, křesťanství a islám. K monoteismu neodmyslitelně patří instituce **proroctví**. Podle náboženské tradice posílal Bůh v různých historických dobách k jednotlivým národům proroky, kteří přinášeli lidem poselství, aby uctívali jediného Boha, tedy věřili v něj a dodržovali určité zásady a způsob života. Poselství některých proroků byla zaznamenána písemně (záznamy byly inspirovány Bohem), starší z nich se však buď nedochovala, nebo byla v průběhu doby lidmi pozměněna. Nejdůležitějšími z posvátných knih monoteistických náboženství jsou Bible a Korán. Z těchto knih se dovídáme o Bohu a jeho vlastnostech, dalších duchovních bytostech, soudném dni a posmrtném životě, ale také o tom, jaké chování a vlastnosti očekává Bůh od lidí, co je podle Boha dobré a co špatné, co člověk může a co nesmí dělat. Společným rysem monoteistických náboženství je také víra v to, že se všichni lidé budou zodpovídat ze svých skutků, které vykonali během pozemského života, a podle toho budou v posmrtném životě odměněni nebo potrestáni.

JUDAISMUS

Judaismus (židovské náboženství) je považován za **nejstarší monoteistické náboženství**. Jeho kořeny sahají do doby, kdy podle hebrejské Bible Hospodin uzavřel smlouvu s Abrahamem (přibližně 1800 před n. l.) a vyvolil potomky jeho druhorozeného syna Izáka za svůj lid. Za zakladatele judaismu jakožto náboženství i morálního kodexu, který byl převzat křesťanstvím a je též považován za základní kámen evropské společnosti, lze nejspíše považovat Mojžíše. Ten vyvedl izraelský národ z egyptského otroctví do Izraele, země zaslíbené. Podle tradice se mu cestou zjevil Hospodin a na hoře Sinaj mu

předal desatero B-ch přikázání zapsaných na kamenných deskách. Desatero je spolu s Tórou (Pentateuch, neboli 5 knih Mojžíšových) první částí hebrejské Bible a základním kamenem židovského náboženství. Dalšími důležitými postavami judaismu byl bezesporu první významný židovský král David, který vyvolil Jeruzalém za hlavní město, a jeho syn Šalamoun, který se proslavil svou moudrostí a postavil v Jeruzalémě chrám coby hlavní centrum uctívání a symbol

izraelské svrchovanosti. Základem židovského náboženství je víra v jednoho nezpodobitelného, jedinečného, všemohoucího a milosrdného B-ha, který stvořil vše na Zemi i ve vesmíru, a zachovávání příkazů Tóry jakožto lidmi zaznamenaného B-ho slova a zákona. Tóra byla po celá tisíciletí pečlivě studována a bylo v ní nalezeno 613 příkazů a zákazů (tzv. micvot), které je povinen dodržovat každý Žid po dovršení 13 let (dívký po dovršení 12 let). Velká část příkazů se ale týká chrámové služby, která se po dobytí Jeruzaléma a zničení chrámu Římany v roce 70 n. l. nepraktikuje.

* Ediční poznámka:

Z úcty k Bohu nepoužívají někteří Židé jeho jméno při jiných příležitostech než při bohoslužbách. Na žádost autora je proto v tomto textu užívána neúplná podoba slova, tedy: B-h, B-ha.

Velmi významnou knihou židů je též **Talmud**, kniha obrovského rozsahu (běžné vydání má kolem 20 svazků), která přináší výklad Tóry (tzv. ústní Tóry), židovského ritu a tradice formou komentářů, příběhů a diskuse. Uvádí se, že Talmud byl psán přibližně 400 let a má 3500 autorů. Typická strana Talmudu obvykle obsahuje několik řádků Tóry kolem dokola lemovaných komentáři, názory či příběhy rabínů a učenců z různých dob. Zhruba v roce 500 n. l. byl Talmud (základní část) kodifikován a od té doby nezměněn, pouze byly přidány některé další komentáře; důvodem byl rozsah knihy a skutečnost, že vše podstatné již bylo v knize zahrnuto. Židovská modlitba se do dnešní podoby vyvíjela více než tisíce let. Modlitba provází žida celý den – hned po probuzení, ještě než otevře oči, i v době, kdy usíná. Pokud to situace dovolí, modlí se židé třikrát denně, před každým jídlem a při rituálních příležitostech. Nejvýznamnější modlitbou týdne je páteční modlitba na začátek šabatu. Svěcení šabatu (dne odpočinku) patří mezi nejvýznamnější prvky judaismu a slaví se každý sedmý den v týdnu (podle našeho kalendáře začíná v pátek po soumraku a končí po soumraku sobotního večera). Na rozdíl od jiných monoteistických náboženství nemá judaismus misijní charakter – jeho zastánci se nesnaží na svou víru přivést lidi z okolí. Pokud se najde jedinec, který by se chtěl přijmout židovské náboženství, musí podstoupit řadu zkoušek, které ho mají odradit. Židé věří, že jsou B-hem vyvolený národ. Tato vyvolenost spočívá v povinnosti sloužit B-hu. V současné době se k judaismu hlásí zhruba 14,5 milionů lidí – za největší centra lze považovat New York a stát Izrael, v Evropě je to Francie (600 000), Rusko (400 000) a Ukrajina (300 000). V České republice se v rámci Federace židovských obcí k judaismu oficiálně hlásí 3500 lidí, minimálně dalších 10 000 osob má židovský původ (o němž mnohdy nic netuší) a převážná část z nich se k judaismu oficiálně nehlásí (na tomto faktu se podílí řada příčin – období totalitní vlády, holocaust, rozšířený ateismus v ČR). Největší obcí v

ČR je Pražská židovská obec (www.kehilaprag.cz), která sdružuje kolem poloviny všech židů z ČR. V Praze sídlí i zemský rabinát. V rámci Pražské židovské obce se pravidelně konají bohoslužby ve dvou synagogách, v provozu je základní škola, školka, penzion pro seniory a všeobecné gymnázium. Kromě židovských obcí existuje v ČR celá řada židovských spolků či poboček velkých mezinárodních židovských organizací různého zaměření. Zmíňme Českou unii židovské mládeže (pro mladé Židy ve věku 15 – 35 let), sportovní klub Hakoach, Chabad Prague, Bejt Praha (konzervativní komunita otevřená i pro cizince žijící v ČR), Bejt Simcha (liberální komunita), Bejt Elend (odpolední škola a školka).

KŘESŤANSTVÍ

Křesťanství je **nejrozšířenější z monoteistických náboženství**, v současné době se k němu hlásí přibližně pětina obyvatel planety. Křesťanství vzniklo v polovině 1. století v Palestině v souvislosti s působením Ježíše Krista, kterého křesťané považují za Mesiáše, tedy spasitele a zachránce, jehož příchod předpověděla hebrejská část Bible. Ježíš (z hebrejského záchrana, pomoc) Kristus (pomazaný) se podle evangelií narodil v Betlémě, dětství prožil v Nazaretu (odtud přívlastek Nazaretský) se svými rodiči Marií a Josefem. Přibližně do 30 let pracoval jako řemeslník, pak se nechal pokřtít a odešel se postit do pouště. Po návratu započal své tříleté veřejné působení – kázal, vykládal Písmo, uzdravoval nemocné, křísil mrtvé. Protože jeho počínání pobuřovalo mocné, Římané ovládající Palestinu jej ukřižovali. Smrtí Ježíše Krista ale biblický příběh nekončí. Podle křesťanské věrouky vstal Ježíš z mrtvých a byl vzat do nebe. Během několika desetiletí se ze skupinky jeho učedníků zformovala křesťanská církev. Zvěst o Ježíšovi shrnují Matouš, Marek, Lukáš a Jan ve svých **evangeliích** (evangelium = radostná zvěst), příběhy rané církve pak Skutky apoštolů a další knihy tzv. Nového zákona. Křesťané věří, že Ježíš byl zároveň člověkem a zároveň Božím synem, který svým úmrtím – obětí za všechny – a vzkříšením překonal smrt coby definitivní konec života. Základní křesťanskou zvěstí je totiž naděje – naděje, že vždy existuje možnost začít znovu. Hlavní poselství se dá shrnout i tak, že pokud selže veškeré lidské úsilí, je zde Bůh, který může zasáhnout. Křesťanství vědomě navazuje na židovství, přejalo původní hebrejskou Bibli, kterou nazývá **Starý zákon** a doplnilo ji o **Nový zákon** zahrnující čtyři evangelia, Skutky apoštolů, listy apoštolů prvním křesťanským obcím a Zjevení Janovo (Apokalypsa). Křesťanství poukazuje na to, že řada židovských proroctví dosáhla svého naplnění právě v postavě Ježíše Krista (což židé až na výjimku tzv. mesiánských židů popírají). Starý zákon považuje za Bohem vyvolený národ Židy, zvěst Nového zákona tuto vyvolenost nabízí všem lidem, kteří věří v Ježíše Krista jako Mesiáše. Křesťan podle vzoru Ježíše věří v milosrdného, osobního a věrného Boha, který člověka neopouští v životě, ani v umírání. Křesťanská víra se zaměřuje spíše na otázku „komu“ (tedy věřím konkrétnímu Bohu) než „v co“. S vírou úzce souvisí životní styl křesťana. Ten se podle Ježíšova vzoru snaží pomáhat potřebným tohoto

světa. Křesťané se sdružují v církvi (shromáždění). Kvůli rozkolům a neslučitelným představám lidí o podobě křesťanství existuje celá řada církví, jež se považují za křesťanské.

Z těch nejdůležitějších dělení v církvi zmiňme, že v 11. století se do té doby jednotná církev rozdělila na ortodoxní (pravoslavnou) a katolickou, od dob reformace (zejména 16. stol.) se dále vyčlenily církve protestantské. Od 17. století se však objevují i tendence opačné, tj. usilující o obnovení jednoty církve (ekumenismus). Základními jednotkami církve jsou křesťanské obce, farnosti nebo sbory, podle Ježíšových slov však stačí dva nebo tři lidé shromáždění v jeho jménu, neboť tam je on uprostřed nich. Lidé se v církvích scházejí, aby se společně modlili k Bohu, četli Bibli, sdíleli svou víru a zkušenosti s ostatními a měli dostatečné zázemí pro aktivity zaměřené na okolní svět – tedy misii (šíření křesťanské víry) a diakonii, (charitu, pomoc potřebným). Každá církev má své oficiální představitele. Ti mají zodpovědnost za každodenní chod církevního společenství, zajišťují bohoslužby, vyučování dětí a mládeže, setkávání se seniory, biblické hodiny apod. Existuje několik rituálů společných všem křesťanským církvím. Především to jsou iniciační rituály – **křest** (v některých tradicích navíc slavnost dospělosti biřmování či konfirmace), jímž věřící přebírá zodpovědnost spojenou s křesťanskou dospělostí. Křtem se člověk stává křesťanem, Božím dítětem. Křtí se poléváním vodou nebo ponořením do vody na znamení očištění a nového počátku. Další slavností je **eucharistie** (večeře Páně), připomínka Ježíšovy poslední večeře, kterou připravil pro své učedníky, rozdávaje jim chléb a víno. Věřící dodnes proto společně přijímají chléb jako symbol těla Kristova a víno jako symbol jeho krve coby připomínku Ježíšovi oběti a lásky. Po rozchodu křesťanství se židovstvím (kolem r. 70 po Kr.) začali křesťané jako den připomenutí Ježíšova zmrtnýchvstání světit **neděli**. V tento den chodí křesťané do kostelů, sborů nebo modliteben na bohoslužby zahrnující společné modlitby, zpěvy, četbu, výklad biblických textů a večeři Páně. Řád bohoslužby (liturgie) závisí na zvyklostech konkrétní církve – např. katolické a pravoslavné bohoslužby mají poměrně pevnou strukturu, ty protestantské bývají volnější. Nejdůležitějšími křesťanskými svátky jsou **Velikonoce** coby připomínka Ježíšova utrpení, smrti a vzkříšení, **Vánoce** jako připomenutí Ježíšova narození v Betlémě a **letnice** – slavnost seslání Ducha svatého a s tím spojený vznik církve. Česká republika je zemí s křesťanskou tradicí. I když v současnosti převažuje ve společnosti ateismus, ke křesťanství se stále hlásí téměř třetina obyvatel (přibližně 3 300 000 lidí podle sčítání v roce 2001). Nejrozšířenější zůstává římskokatolická církev s 26,8 % věřících z celkového počtu občanů, dále Církev československá husitská s 1 % a Církev českobratrská evangelická s 1,2 %. Ovšem ne všichni lidé hlásící se k některé z církví se aktivně účastní dění v křesťanském společenství. Tradiční církve zaznamenaly v posledních deseti letech výrazný úbytek věřících, přibývá však stoupenců nových církví, křesťanských hnutí a různých sekt.

ISLÁM

Základem islámu je víra v existenci a uctívání pouze jediného Boha, stvořitele vesmíru, který je věčný, nebyl zplozen, nemá potomky a nic se mu nevyrovná. Název islám si nevymyslel člověk podle jména nějaké osoby nebo území, ale Bůh jej zjevil v Koránu. Význam slova islám je „odevzdání se do vůle Boží“. To znamená, že člověk se snaží řídit se zákony seslanými Bohem a příkladem proroků. Lidé, kteří islám následují, jsou nazýváni muslimové. Islám znamená nejen víru v Boha, nýbrž zahrnuje v sobě způsob života jednotlivců i celé společnosti. V islámu nenajdeme církev ani hierarchicky uspořádané duchovenstvo. Důležité postavení mají lidé vzdělaní v náboženských otázkách, kteří by měli být rádci ostatním, dále soudci, kteří jsou vzděláni v islámském právu, a v neposlední řadě imámové, kteří vedou modlitby, bohoslužby nebo stojí v čele mešity. Islám je v posledních desetiletích **nejrychleji se šířícím náboženstvím na světě** a počet muslimů přesáhl podle odhadů jeden a půl miliardy. Nejpočetnější muslimskou zemí je Indonésie. V České republice nemá islám dlouhou tradici. V současné době zde žije mezi 10 – 20 tisíci muslimů, většinou se jedná o cizince. Značná část z nich je tu jen na omezenou dobu (studují zde nebo tu pracují), někteří se však v ČR usadili. Muslimů české národnosti je kolem 400. V České republice jsou dvě hlavní islámská centra: v Brně a v Praze. Kromě toho existuje informační centrum a modlitebna v centru Prahy (Politických vězňů 14, stav v r. 2003) a několik malých modliteben ve větších městech, se nacházejí studenti z muslimských zemí. Islámská centra jsou spravována nadacemi, které vyvíjejí i charitativní a osvětovou činnost. Kromě toho v ČR působí Svaz muslimských studentů a Ústředí muslimských obcí. **Podstatou islámu není ani tak víra v něco abstraktního a nadčasového, ale především poznání Boha.** Muslimové se učí jeho přikázáním, co je dobré a co zlé, a snažit se jimi řídit. Samotná víra bez skutků je nedostatečná: Bůh učinil člověka zodpovědným za skutky, které jsou v jeho moci, a bude jej spravedlivě soudit.

Některé z hlavních článků islámu:

1. Víra v jediného Boha. Podle Koránu má jediný Bůh mnoho vlastností, které popsal v Písmech – je vševědoucí, všemohoucí, odpouštějící, milosrdný, slitovný, spravedlivý, jedinečný vládce vesmíru. Jeho vlastní jméno je Alláh. Muslimové používají raději tohoto jména, protože je to jméno, které si dal sám Bůh v původních semitských jazycích, v nichž byla zjevena Písma (hebrejsky Eloah, aramejsky a arabsky Alláh). Bůh stvořil člověka a dal mu schopnost podmanit si věci kolem sebe. Člověk má podle islámu vrozenou schopnost rozeznávat, co je dobré a co špatné, a od Boha dostal vedení v podobě Písem, která byla zjevena prorokům.

2. Víra v Písmo. Mezi Písma patří například Tóra a evangelia, nejdůležitější částí je Korán, který se jako jediný z Písem dochoval beze změny, bez lidského zásahu. Proto se muslimové obracejí jen ke Koránu.

3. Víra ve všechny proroky a posly Boží, a to od Adama, přes Noema, Abrahama, Mojžíše, Ježíše až po Muhammada. Proroci vedení Bohem dávali svým učení a životem ostatním návod, jak žít. Proto byl život proroka Muhammada i jeho výroky pečlivě uchovávány a později zaznamenány. Tyto výroky shrnuje **sunna** (prorokova tradice), jež je pro muslimy druhým nejdůležitějším zdrojem poznání hned po Koránu. Z tohoto článku také vyplývá, že všichni proroci byli muslimové (tedy „podřízeni vůli Boží“) a každý muslim je následovníkem nejen Muhammada, ale i Abrahama, Mojžíše, Ježíše a dalších proroků. Muslimem je každý, kdo se podřídí Božím zákonům.

4. Víra v soudný den. Muslim nepovažuje smrt za konec všeho. Věří, že přijde den, kdy budou všichni lidé vzkříšeni a každý se seznámí s výsledky svého chování a skutků během života. Na jejich základě Bůh věřícího odmění nebo potrestá. Naději na odměnu ve věčném posmrtném životě mají muslimové, kteří konali dobré skutky. Každý člověk přirozeně udělá chyby a hřeší. Bůh slíbil odpuštění těm věřícím, kteří učiní pokání, tedy budou hříchů litovat, prosit za odpuštění a snažit se chyby neopakovat, případně je napravit. Islám má pět pilířů (základních povinností) – víra v jediného Boha (Alláha) a v poselství posledního proroka (Muhammada), modlitba, náboženská daň pro chudé (almužna), půst v měsíci ramadánu a pouť do Mekky alespoň jednou za život pro ty, kdo jsou schopni ji vykonat. Muslimové se musí modlit pětkrát za den v určených časových intervalech. Je to forma uctívání Boha a připomenutí si víry a správného způsobu života. Muslimové se scházejí v mešitách, které slouží jako místo pro modlitby, četbu Koránu, vzdělávání i mnoha dalším aktivitám. **Svátečním dnem je pátek**, kdy je v mešitách společná bohoslužba, na níž imám promlouvá k věřícím. Muslimové slaví dva svátky v roce – jeden po skončení **postního měsíce ramadánu** (Svátek přerušení půstu) a druhý v době konání **pouti do Mekky** (Svátek oběti). Během nich se konají sváteční bohoslužby, muslimové se hodně navštěvují a nadělují si dárky. Na Západě koluje mnoho zkreslených informací o islámu a vůči této víře přetrvává celá řada předsudků. Některé jsou šířeny z neznalosti nebo záměrně, k některým přispívají sami muslimové tím, že se islámem buď neřídí, nebo jsou naopak příliš radikální. Zdrojem předsudků bývá i směšování některých místních zvyklostí a tradic s islámem nebo počínání autoritativních vlád v některých muslimských zemích.

HESLOVITÝ PŘEHLED HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ SPJATÝCH S NÁBOŽENSTVÍMI

•• *Judaismus*

3500 před n. l. – Mojžíš

Mojžíš, zakladatel judaismu, vyvedl izraelský národ z egyptského otroctví do Izraele, země zaslíbené. Podle tradice dostal od B-ha na hoře Sinaj desatero přikázání a Tóru (tzv. 5 knih Mojžíšových, Pentateuch), svatou knihu židů, která je základním pilířem židovského náboženství.

70 n. l. – Válka židovská a zničení Jeruzaléma

Klíčová událost, která se stala důvodem pro dodnes trvající život židů v diaspoře.

11. století – Pogromy

V době křížových výprav postihla celou Evropu vlna pogromů – cíleného vyvražďování Židů. Tato genocida byla motivována nejčastěji náboženskou nesnášenlivostí a také společenským postavením Židů. Pogromy jsou bohužel průvodním jevem celých novodobých dějin Židů.

1939 – 1945 – Holocaust

Největší tragédie v novodobých dějinách židovského národa. Během šesti let bylo nacistickým Německem vyvražďeno více než 6 milionů Židů. V některých zemích, mj. také na našem území, se jednalo o 90 % veškeré židovské populace.

1948 – Založení státu Izrael

2. světová válka a zejména tragédie, které ji provázely, uspíšily jednání vedené na půdě OSN týkající se založení samostatného židovského státu Izrael na britském mandátním území Palestina. Stát Izrael definuje sám sebe jako domov všech Židů a všech lidí, kteří mají alespoň jednoho židovského prarodiče. Lze tedy říci, že se Židé po dlouhém putování po celém světě vrací do své vlasti.

•• *Křesťanství*

Rok 0 – narození Ježíše

Symbolické datum narození Ježíše Krista. Od tohoto data počítáme křesťanský letopočet.

4. století – vláda císaře Diokleciána – pronásledování křesťanů

Období, kdy byli křesťané perzekuováni a zabíjeni.

11. století – počátek křížových výprav

Příklad mocenského zneužití křesťanství – v jeho jménu dobývali Evropané Svatou zemi.

16. století – reformace

Příklad snahy o vnitřní očistu křesťanství a návrat k Ježíšovým ideálům. Výsledkem bylo rozdělení církve.

1979 – Nobelova cena pro Matku Terezu

Nobelovu cenu dostala Matka Tereza za celoživotní práci s nejubožejšími v indické Kalkatě. Tato žena slouží jako příklad opravdového milujícího křesťana

•• *Islám*

610 n. l. – počátek zjevení Koránu proroku Muhammadovi

Muhammad recitoval zjevená slova Koránu svým druhům, kteří je zapisovali a učili se je nazpaměť. Podle učení islámu představuje Korán závěrečné poselství od Alláha určené celému lidstvu.

8. století – rozšíření islámu do Evropy

Muhammadovo jednoduché a praktické poselství se velmi rychle šířilo na východ i západ a za několik desítek let (r. 711) prošlo z Blízkého východu severní Afrikou až na území dnešního Španělska. Na Iberském poloostrově spravovali muslimové pokrokový a tolerantní islámský stát až do 15. století.

9. – 14. století – rozkvět islámské vzdělanosti

Mezi 9. – 14. stoletím se na území islámských států rozvíjely všechny tehdy známé vědní obory. Vývoj vědy tam výrazně předběhl vývoj v tehdejší Evropě. Muslimové v té době zakládali také univerzity: Al Azhar v Káhiře byla založena již v r. 972.

1453 – dobytí Konstantinopole

Muslimové otevřeli pro islám Malou Asii a šířili jej i do oblasti Balkánu.